

© Deze tekst is auteursrechterlijk beschermd

Boek : Handelingsgericht werken op school. Samen met leerkracht, ouders en kind aan de slag
Auteur : Noëlle Pameijer, Tanja van Beukering, Yolande Schulpen, Hugo Van de Veire
Bespreker : Lief Nauwelaerts
Datum : mei 2008

In een notendop

Wat?

Handelingsgericht werken is niet nieuw. Het werd in Vlaanderen al in 1992 ingevoerd in de vrije CLB-centra via het project Leerhulp dat ondersteund werd door professor Ruysenaers. Ook in de leerlingvolgsystemen die door VCLB zijn ontwikkeld¹ vinden we de interactionele en handelingsgerichte visie perfect terug.

Via de recente publicaties van Pameijer en van Beukering kreeg deze vraaggestuurde en oplossingsgerichte methodiek met de naam **handelingsgerichte diagnostiek** (HGD), een nieuwe stimulans. Nadien pasten zij deze methodiek toe in hun praktijkmodel voor de interne begeleider in de Nederlandse basisschool. Ze noemden dit **handelingsgericht werken** (HGW). Deze methodiek vertalen ze in dit boek naar het werkveld van de Vlaamse zorgcoördinator en zijn zorgteam.

HGD en HGW kennen dezelfde uitgangspunten en volgen dezelfde planmatige weg. *Handelingsgericht werken* is een binnenschools proces. In Nederland stuurt de interne begeleider (IB'er) dit aan. In Vlaanderen komt deze taak op de schouders van de zorgcoördinator, maar steeds in nauwe samenwerking met een CLB-medewerker. Op het moment dat men zich dient te begeven op het vlak van handelingsgericht diagnostisch onderzoek, vormt dit de opstap naar een volgend niveau van het zorgcontinuüm. Dan gaat het over *handelingsgerichte diagnostiek* (HGD). In Vlaanderen wordt dit geleid door de CLB-medewerker. In Nederland is dat een externe diagnosticus.

Hoe dan ook speelt in beide processen de zorgcoördinator een belangrijke rol. In de eerste vier hoofdstukken (117 pagina's) lichten de auteurs zowel de uitgangspunten als de fasen van HGW en HGD uitvoerig toe. Nadien, in het vijfde en zesde hoofdstuk, gaan ze dieper in op de wijze waarop de zorgcoördinator de leraar in zijn handelen kan *observeren* en *coachen*, en hoe hij in afstemming met de klasleraar een *individueel handelingsplan* (IHP) opstelt. In hoofdstuk 7 geven ze aan hoe je best *communiceert met ouders* vanuit de uitgangspunten van het handelingsgericht werken. Het laatste hoofdstuk verduidelijkt tenslotte hoe je HGW kan introduceren binnen het schoolteam.

¹ Zie ook Gisleen Rauws, Leerlingvolgsystemen blijven de spil bij handelingsgericht werken in de Vlaamse basisschool, *Zorgbreed*, jaargang 19, themanummer Meten van zorg.
Bespreking Handelingsgericht werken
Die-'s-lekti-kus vzw – www.letop.be

Iets meer over de zes uitgangspunten

Planmatig en doorzichtig werken (1) is één van de zes uitgangspunten van het model. Het bestaat uit vijf stappen en stelt daarvoor ook formulieren en checklists ter beschikking². Overleg is een tweede sleutelwoord. CLB en andere externen, leraars en ouders krijgen een eigen, erkende plaats in dit model, ook het kind zelf. Men gaat ervan uit dat iedereen **constructief samenwerkt** (2).

Dat HGW bij de analyse en uitbouw van een plan van aanpak ook de **positieve kenmerken**(3) in rekening brengt, vormt eveneens een rode draad doorheen dit model.

Maar het zijn de volgende drie uitgangspunten die HGW pas écht onderscheiden van andere methodieken. De makers van het model zijn er nl. van overtuigd dat alles staat of valt met de **haalbaarheid** (4) ervan. Onderzoek *om* te onderzoeken is uit de boze, want niet efficiënt. Hoe reëler de geformuleerde doelen en adviezen zijn en hoe meer de betrokkenen er achter staan, hoe meer kans er is om vooruitgang te boeken. In dit werkmodel is dus veel plaats voor uitproberen en elkaar hierover feedback geven. Het vijfde uitgangspunt helpt om die haalbaarheid te bereiken: als je je richt op het **formuleren van problemen in termen van onderwijsbehoeften** (5) van het kind enerzijds en de ondersteuningsbehoeften van de leraar anderzijds, dan zal je makkelijker op zoek gaan naar een concrete aanpak. Hiertoe is het nodig om niet alleen naar het kind te kijken. Ook de aanpak van ouders of leraar kan afgestemd worden op deze behoeften! En vaak meer dan je op het eerste gezicht zou denken. Je dient de problemen dus te bekijken vanuit een **transactioneel kader** (6).

De stappen binnen het handelingsgericht werken

Tijdens het handelingsgericht werken gaat de zorgcoördinator in overleg met CLB-medewerker en de leraars op zoek naar de meest gepaste adviezen voor kinderen met langdurige of ernstige zorgvragen. Indien blijkt dat de gedane inspanningen hierna ontoereikend zijn, begint op vraag van de school de zoektocht naar een goed advies vanuit de CLB-medewerker die hierbij zijn deskundigheid als diagnosticus gebruikt.

De auteurs verwijzen hierbij eventjes naar de leerzorgmatrix die de onderwijsminister ontwikkelde ten behoeve van zijn hervormingsplannen m.b.t. zorg. Hier zullen het handelingsgericht werken (HGW) én de diagnostiek (HGD) zich *beide* afspelen binnen het –erg brede- zorgniveau I. HGD bereidt op niveau I de mogelijke overgang voor naar niveau II. Pas daar krijgt het kind recht op een hoger zorgaanbod, wat gepaard gaat met meer inzet van zorgmiddelen, en dus meer financiële input. De school dient te bewijzen dat alle middelen zijn uitgeput vooraleer het kind hiervoor in aanmerking komt. Zal dit gegeven het normale verloop van dit diagnostische proces niet hypothekeren? De CLB-medewerker krijgt er in ieder geval een dubbele en moeilijk verenigbare rol bij: hij wordt naast begeleider ook scheidsrechter.

In het boek gaat het hier *niet* over: de auteurs hanteren een *ander zorgcontinuüm*, gebaseerd op dat van Ria Kleijnen, en plaatsen heel het proces van HGD daar *binnen* niveau II.

² Deze formulieren kan je downloaden op :

http://www.acco.be/acco_publishing/companion/companion_detail.php?qs_book_id=121695

Bespreking Handelingsgericht werken

Die-'s-lekti-kus vzw – www.letop.be

Ook na niveau II kan men HGD inschakelen wanneer blijkt dat de inspanningen van de school ontoereikend zijn. Dit kan dan -in niveau III- dienen als handelingsgerichte overgang: buitengewoon onderwijs of een individueel leertraject in de gewone school.

Stappen

Zowel HGW als HGD kennen dezelfde stappen.

Het multidisciplinaire overleg binnen de school (mdo) kan aanleiding geven tot een **aanmelding(1)** voor leerlingenbespreking. Hieruit volgt een **intakefase(2)**, gevolgd door een **strategiefase(3)**. Hierin reflecteert men met de CLB-medewerker en formuleert men hypothesen als onderzoeksvraag. Deze worden beantwoord in de **onderzoeksfase(4)** door o.m. in de klassituatie te observeren. Men reflecteert hierover-opnieuw met de CLB-medewerker- in de **indiceringsfase(5)**, om tenslotte aanbevelingen voor te leggen en te bespreken in de **adviesfase(6)**.

Het gebruik van termen als aanmelding en indicering kan je als Vlaamse leraar en zorgcoördinator best even linken aan de meer vertrouwde terminologie van Vlaamse volgsystemen, zoals VCLB en CEGO... door deze fasen te kaderen in het basisschema van planmatig handelen: signaleren -analyseren- plannen- uitvoeren -evalueren.

Zo kan je intake en aanmelding terugbrengen tot de signalerings- of screeningsfase. De strategie-en onderzoeksfase gebeuren tijdens het analyseren, en de indicerings- en adviesfase kunnen we onderbrengen in de planningsfase. De uitvoering (handelen of interventies) gebeurt door de klasleraar, en het evalueren gebeurt opnieuw in overleg met de zorgcoördinator.

Het is boeiend om te bekijken hoe de uitgangspunten van handelingsgericht werken in die verschillende fasen tot uiting komen. Voortdurend kijkt de zorgcoördinator door een handelingsgerichte bril.

Al bij de aanvankelijke hulpvraag (intake) maakt hij onderscheid tussen onderkennende, verklarende en adviesvragen. Ook heeft hij oog voor de hulpvraag achter de hulpvraag.

Bij het analyseren (strategiefase) vertrekt hij van een overzichtelijk kader, zoals bvb ook gebeurt bij CEGO of bij het GLOOT-model van Luc Koning. Hij formuleert eveneens hypothesen die mogelijk aan de basis kunnen liggen, maar... hij weerhoudt alléén onderzoeksvragen die relevant zijn om tot handelen over te gaan (onderzoeksfase). De auteurs spreken hier van de '*als-dan-redenering*'. Als we weten of de leerstof Dina onvoldoende uitdaagt, dan kunnen we hiervoor een oplossing zoeken. Dan volstaat dit onderzoek om handelingsgericht verder te gaan.

Vernieuwende elementen vind je verder vooral terug bij de formulering in termen van wat een leerling nodig heeft (indiceringsfase). In het achterhoofd van de auteurs speelt voortdurend de vraag: Hoe kunnen we de positieve aspecten van leerling, leerkracht, groep, school en ouders benutten? Van daaruit formuleren ze hulpzinnen die een prachtige ondersteuning kunnen bieden bij het plannen en adviseren van gepaste hulp:

De leerling heeft

- instructie nodig die...
- opdrachten en materialen nodig die...
- (leer)activiteiten nodig die...
- feedback nodig die...
- groepsleden nodig bij ...
- een leerkracht nodig die ...

Handelingsplanning

Een advies kan leiden tot een handelingsplan, ook op niveau I. De auteurs zijn hierbij heel duidelijk: "Indien de onderwijsbehoeften van de leerling niet binnen het groeps- of subgroepswerkplan te realiseren zijn, kan men besluiten een IHP op te stellen." (p145) Men streeft best naar een kortdurend IHP, hoewel dat niet altijd realistisch is. (p149) De meeste zorgcoördinatoren zijn al vertrouwd met opstellen en uitvoeren van een IHP, maar opnieuw biedt handelingsgericht werken interessante elementen aan om in zo'n IHP te integreren. Zo bvb de wijze waarop zowel ouders als kind betrokken worden bij de planning. Een kind kan zelf een plan maken, startend van volgende aanzet:

Nu kan ik...
Straks wil ik kunnen ...
Om dat te bereiken ga ik...
De leerkracht kan me helpen door...
Mijn ouders kunnen me helpen door..
Als hulpmiddelen heb ik nodig...

De taak van de zorgcoördinator

Binnen de fasen van het handelingsgericht werken en diagnosticeren wordt de zorgcoördinator respectievelijk opdrachtgever en hulpvrager, informant, medeonderzoeker en overlegpartner. Deze rollen worden in het boek goed toegelicht. Ook in de rest van het boek belicht men de zorgcoördinator verder voornamelijk *in zijn coachende functie*:

1. Bij het adviseren van leerkracht en ouders binnen het handelingsgericht werken zelf
2. Bij het assisteren van de CLB-medewerker binnen de handelingsgerichte diagnostiek, bij de overgang van niveau 1 naar 2,
3. Bij het observeren en bespreken van de aanpak van de leraar en bij het opstellen van een individueel handelingsplan in niveau 1 of 2.
4. En tenslotte: bij de constructieve samenwerking met ouders.

Het boek beantwoordt hiermee zeker aan een behoefte: coachen is één van de moeilijkste opdrachten binnen de onderwijspraktijk. Handelingsgericht werken is dan ook een prachtige invalshoek om hier gestalte aan te geven!

Toch ontbreekt een belangrijke link: in Vlaanderen speelt de opdracht van een zorgcoördinator zich af op *drie* niveaus: coördinerend op schoolniveau, coachend op leerkrachtniveau en direct begeleidend op kindniveau, waar nodig. Ook dat laatste niveau is decretaal bepaald.

Handelingsgericht overleg met en advies aan de klasleraar volstaat niet. Een handelingsplan mag bvb niet afgestemd worden op de haalbaarheid binnen de klascontext. Het dient van meetaf verder te gaan dan wat in het bereik van de klasleraar ligt, *als* dat nodig is voor het kind. Zo lezen we ook in de bijlage bij de omzendbrief BaO/2005/09. In de school dien je een zorgbeleid zo op te bouwen " dat ervoor gezorgd wordt dat kinderen de extra ondersteuning krijgen die ze nodig hebben. Wanneer het probleem de draagkracht van de leerkracht of klasgroep overstijgt, kan het zorgbeleid overgenomen worden buiten de klascontext. "

Heel eventjes verwijzen de auteurs op p. 150 naar een collega-leraar of therapeut die de zorgcoördinator kan inschakelen bij de uitvoering van een IHP. Dat doet wat vreemd aan.

Bespreking Handelingsgericht werken
Die-'s-lekti-kus vzw – www.letop.be

In Nederland kan de interne begeleider hiervoor beroep doen op deskundige remedial teachers, die haast in elke gewone school werkzaam zijn. In Vlaanderen dient de zorgcoördinator deze taak mee op te nemen. Jammer dat de auteurs bij de vertaling naar de Vlaamse onderwijssituatie hier geen oog voor hadden.

Wie?

Noëlle Pameijer verricht als schoolpsycholoog handelingsgericht diagnostisch onderzoek binnen het 'Zorgplatform' van de school voor speciaal basisonderwijs (SBO) Annie M.G. Schmidt in Hilversum. Dit werd opgericht binnen het Samenwerkingsverband Annie M.G. Schmidt (WSNS 3001) om interne begeleiders uit vijftig basisscholen te begeleiden.

Tanja Van Beukering werkt als pedagoge bij het bureau Van der Wolf & van Beukering, onderwijsadviseurs.

De Vlaamse auteurs **Hugo Van de Veire** en **Yolande Schulp** zijn beiden werkzaam in de centra voor leerlingbegeleiding, resp. als vestigingshoofd in VCLB Gent en als pedagogisch adviseur bij CLB van OVSG.

Voor wie?

Dit boek gaat over de zorgcoördinator. Het geeft een duidelijke toelichting over de indirecte, ondersteunende opdracht van de zorgcoördinator, die werkzaam is in de kleuter- en lagere school.

Het richt zich vooral tot de zorgcoördinatoren van het basisonderwijs zelf, maar ook tot directies, leraars en CLB-medewerkers. Ook externe hulpverleners en leraars en zorgbegeleiders uit het secundair onderwijs kunnen hierin inspiratie vinden. Ouders zullen zich in dit boek zeker kunnen vinden in de principes van het handelingsgericht werken zelf, en in het hoofdstuk over het constructief communiceren met ouders.

Aanrader?

Ja. Dit boek zet je als zorgcoördinator zeker en vast op weg naar handelingsgericht kijken, werken, overleggen en coachen.

Eens je als lezer wijs bent geraakt uit het verschil tussen handelingsgericht werken en handelingsgerichte diagnostiek (hoofdstuk 3 en 4) en uit de verschillende benadering van de zorgniveaus en als je vertrouwd bent geraakt met de termen die men hanteert bij de indeling in fasen (aanmelding-intake-strategie-onderzoek-indicering-advies), kan je echt aan dit boek beginnen.

Het hoeft niet noodzakelijk op een chronologische wijze. Je kan bvb starten met het hoofdstuk over communiceren met ouders. Ook hoofdstuk 5, het opstellen van een individueel handelingsplan, kan je gerust apart lezen.

De voorbeelden rond Roel, Dorien, Kevin, Dennis ... zijn eenvoudig gekozen, in functie van de beoogde uitleg.

De formulieren in de bijlage werken inspirerend. Mooi is bvb de checklist rond de besluitvorming rond ev.verwijzing naar buitengewoon onderwijs.

Op de website van de uitgeverij kan je al deze bijlagen ook downloaden en als surplus vind je er ook heel wat aanleunende literatuur die beslist de moeite waard is!

Bespreking Handelingsgericht werken
Die-'s-lekti-kus vzw – www.letop.be

Zie http://www.acco.be/acco_publishing/companion/companion_detail.php?qs_book_id=121695

En toch ... blijf je bij de lectuur van dit boek met tegenstrijdige gevoelens zitten. De auteurs dragen bij dit handelingsgericht werken `haalbaarheid` hoog in het vaandel. Na het lezen kom je echter met je twee voeten terug op de Vlaamse grond en stel je de vraag: Is deze mooie manier van werken haalbaar?

Het veronderstelt intensief overleg met ouders, leraars, CLB-medewerker en externe hulpverleners. Daarnaast leiden heel wat adviezen voor de zorgcoördinator zelf tot een min of meer langdurige, aanvullende begeleiding buiten de klascontext, voornamelijk omdat de klasleraar dit niet kan bolwerken binnen zijn taakinvulling.

Denken we bvb aan de toffe leerkracht van klas 5 die voor Dorien (zie voorbeeld p108) een intensieve individuele rekeninstructie opstart waarbij het maalteken opnieuw wordt geïntroduceerd, zodat ze tafelsommen kan begrijpen, en die rekenopdrachten aanbiedt die aansluiten bij Doriens grote rekenachterstand en hierbij de nodige sociaal-emotionele ondersteuning biedt om haar te helpen haar negatief zelfbeeld om te buigen... Zal deze leerkracht ook ruimte hebben voor een extra begeleiding van Pascal, Joeri, Brahim... die op andere gebieden om zorg vragen?

De zorgcoördinator die - zelfs na het geplande groeipad van de zorgomkadering- in 2012 binnen een gemiddelde school van 260 leerlingen niet eens beschikt over een halftijdse opdracht, zal het enthousiaste verhaal uit dit boek met de mooi gekozen voorbeelden, toetsen aan zijn niet-haalbare opdracht. Zeker als duidelijk wordt wat de overheid binnen het nieuwe leezorgkader van hem en zijn school verwacht: de uitstroom naar het buitengewoon onderwijs verminderen.

Als lezer kan je verder alleen maar hopen dat de overheid, die deze manier van werken een warm hart toedraagt, dit boek vanuit deze bril wil lezen? Dan kan dit boek wellicht een steentje bijdragen aan een hervorming waarbij men ook oog zal hebben voor de zorgondersteuning van kinderen met extra zorgvragen in het gewoon onderwijs.

En misschien kan de moedeloos geworden zorgcoördinator zich toch optrekken aan de positieve ondertoon van dit boek. Zo blijft hij - binnen de mogelijkheden en beperktheden- openstaan voor de meerwaarde van het handelingsgericht werken.